

Можна констатувати, що віртуальні мережі вітчизняних політичних партій, які представлені у парламенті, перебувають у процесі становлення. На цьому етапі виділяються два лідери у розвитку мереж: якісний та формальний. Якісним лідером є політична партія «Удар», яка володіє широкою мережею спільнот, що були ініційовані громадами міст і сіл; формальний лідер – Партія регіонів, яка присутня у 5-ти найбільших соціальних мережах.

Кількість учасників у політичних спільнотах є надто малою порівняно зі спільнотами відомих брендів чи організацій, чисельність яких у деяких випадках становить понад 300 тисяч учасників. Попри це політичні спільноти сприяють лояльному ставленню до політичної партії та мають можливість моментального інформування і взаємодії зі своїми учасниками.

Отже, поширення інтернету в Україні є динамічним явищем. Інтернет-мережа надає масу нових можливостей, механізмів, інструментів для політичних акторів. Переважна більшість політичних партій, політиків, політичних та громадських організацій є представленими в інтернеті: мають свій блог, веб-сайт чи публічну сторінку у соціальних мережах. На рівні Чернівецької області також функціонують соціально-політичні інтернет-спільноти, які надають можливість комунікації, взаємодії та аналізу ситуації у регіоні. Віртуальні спільноти як у Чернівецькій області зокрема, так і в Україні загалом перебувають на стадії становлення, яке, однак, відбувається дуже швидко.

¹ Тоффлер Е. Третя волна. – М.: Издательство АСТ, 1999. – С. 142 – 143.

² Присяжнюк О. А. Основи концепції правового регулювання Інтернет-відносин в Україні (загальнотеоретичні аспекти) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. – Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2007. – 18 с.

³ Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева – М.: Academia. – 1999. – С. 345 – 346.

⁴ Делёз Ж., Гваттари Ф. Философия эпохи постмодерна: Сборник переводов и рефератов. – Минск. – 1996. – С. 7 – 31.

⁵ Кратко основные положения теории политических сетей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economedu.ru/gosupravlenie/207-politika-upravlenie.html?start=14>

⁶ Быков И. Интернет-технологии в избирательной кампании Барака Обамы // Вестник Пермского университета. Серия: История и политология. – 2010. – № 1. – С. 48-58.

⁷ Day of the smart mobs [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/03/03/timep.smart.mobs.tm/>

⁸ Патаракин Е. Сетевые сообщества и обучение. – М.: ПЕР СЭ. – 2006. – С.8

⁹ Жилиев И. Информационно-коммуникационные технологии, как государственный приоритет // Проблемы науки. – 2003. – №8. – С. 13.

¹⁰ Мартыанов Д. Политика и Интернет: теоретические подходы к изучению сети // Актуальные проблемы современной политической науки: сборник научных трудов. Вып. 10 / под ред. проф. И.Е. Тимерманиса. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та. – 2010. – С. 50 – 54.

¹¹ Эйдман И. Политические социальные сети: «спам» или ключ к победе? [Электронный ресурс] / И. Эйдман.[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://igeid.livejournal.com/38647.html>

¹² Кремлева С. Чат «Сибирские Партизаны» как сетевое сообщество [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://flogiston.ru/articles/netpsy/chat_sibparty

¹³ Internet users – top countries [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.internetworldstats.com/top20.htm>

¹⁴ В Україні вже майже 20 мільйонів регулярних інтернет-користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/technology/2013/03/27/125244/>

¹⁵ Кількість постійних користувачів інтернету в Україні досягнула 17 мільйонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogosphere.com.ua/2012/03/19/ukrainian-internet-users-stats-2012/>

¹⁶ Як розвивається український інтернет та еволюціонує аудиторія (статистика GFK) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogosphere.com.ua/2011/11/22/ukrainian-internet-and-social-networks/>

¹⁷ Там само.

¹⁸ Розвиток інтернет мережі та онлайн-ресурсів в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/April2009/1.htm>

¹⁹ Чернівці у липні були серед аутсайдерів за рівнем користування Інтернетом [Електронний ресурс]. – Режим дуступу: http://vidido.ua/index.php/poglyad/comments/ukrainci_v_lipni_menshe_cikavilisja_internetom/

УДК [94(477):328.126] «2002/2006»

© Ірина Мігальчан
(Чернівці)

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ФРАКЦІЯХ І ГРУПАХ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ІV СКЛИКАННЯ (2002-2006 рр.)

У статті проаналізовано партійний склад фракцій та груп Верховної Ради України ІV скликання (2002-2006 рр.), простежено процес перегрупування політичних сил протягом усього періоду роботи парламенту.

Ключові слова: Верховна Рада України ІV скликання (2002-2006 рр.), парламентська фракція, парламентська група, політична партія.

И.Мигальчан

Политические партии в парламентских фракциях и группах Верховной Рады Украины IV созыва (2002-2006 гг)

В статье дается анализ партийного состава фракций и групп Верховной Рады Украины IV созыва (2002-2006 гг.), показан процесс перегруппировки политических сил на протяжении всего периода работы парламента.

Ключевые слова: Верховная Рада Украины IV созыва (2002-2006 гг.), парламентская фракция, парламентская группа, политическая партия.

I.Mihalchan

Political Parties in the Parliamentary Factions and Groups of Verkhovna Rada of Ukraine of the Fourth Convocation (2002-2006)

The article deals with the membership of parties factions and groups in the forth session of Verkhovna Rada of Ukraine (2002-2006), also the author observed the regrouping process of the political forces during activity of the Parliament.

Keywords: the forth session of Verkhovna Rada of Ukraine (2002-2006), parties faction, a parliamentary group, a political party.

Законодавчі органи більшості країн світу формуються за партійною ознакою. До складу парламенту потрапляють партії, які на виборах подолали визначений законодавством країн відсотковий бар'єр підтримки населення. Далі формуються депутатські групи та фракції за партійною ознакою. У деяких парламентах формування депутатських фракцій і груп можливе й на позапартійній основі. Однак у більшості парламентів світу основою діяльності роботи законодавчого органу становлять партійні фракції, й саме вони є найвпливовішим чинником прийняття рішень. Через власні фракції партія прагне реалізувати програмні настанови та спрямувати політичний курс держави у відповідному руслі. Статус депутатських фракцій визначається конституцією та парламентськими нормативно-правовими актами кожної країни.

Практика формування депутатських груп і фракцій в українському парламенті розпочалася після здобуття Україною незалежності. Вже у Верховній Раді першого скликання, яка розпочала свою роботу в 1990 р., з'явилися перші депутатські групи. Вони формувалися як опозиція існуючій комуністичній більшості, тому спочатку були нечисленні й не могли відігравати суттєвої ролі під час прийняття рішень. Однак з кожним наступним новим складом парламенту позиції фракцій посилювалися, вони набирали все більшої ваги під час прийняття рішень. Перші депутатські фракції об'єднували не тільки членів однієї певної партії, а й

однорідців на основі спільної ідеологічної, політичної або економічної платформи.

Розвиток багатопартійності в Україні, поява нових політичних партій та зміцнення позицій цих партій у суспільстві сприяло процесу створення фракцій у Верховній Раді, насамперед, за партійною ознакою.

Вирішальну роль у цьому процесі мала й зміна виборчого законодавства. Прийнятий 24 вересня 1997 р. новий Закон «Про вибори народних депутатів України»¹ закріпив принципи нової змішаної виборчої системи, так званої пропорційно-мажоритарної. Згідно з цим законом, 225 депутатів обиралися в одномандатних виборчих округах на основі відносної більшості, а 225 – за списками кандидатів у депутати від політичних партій і виборчих блоків політичних партій у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі на основі пропорційного представництва. Таким чином, політичні партії ставали повноправними суб'єктами виборчого процесу.

Роль партій посилювалася й наступним Законом «Про вибори народних депутатів України» від 10 жовтня 2001 р.², у якому вперше за політичними партіями закріплювалося право висувати кандидатів у депутати як у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, так і в одномандатних округах (єдиним обмеженням було не більше одного кандидата в кожному окрузі). Завдяки цьому нововведенню партії отримали реальну можливість розширити свою участь у виборах і шанс провести більшу кількість власних кандидатів. До того ж, складалася можливість для партій, що не виступали суб'єктом виборчого процесу в багатомандатному виборчому окрузі, висувати своїх кандидатів на посаду депутатів Верховної Ради України в одномандатних округах.

За даними Центральної виборчої комісії України, у парламентських виборах 2002 р. взяли участь 21 політична партія та 12 виборчих блоків політичних партій, загалом – 33 суб'єкти виборчого процесу. В одномандатних виборчих округах висунула своїх представників 31 політична партія. Загалом у виборчій кампанії взяли участь 61 політична партія та виборчий блок³.

За результатами голосування в багатомандатному виборчому окрузі необхідний чотиривідсотковий бар'єр подолали шість партій і виборчих блоків, про що свідчить нижченаведена таблиця⁴.

Загалом понад чотири п'ятих із 450 депутатів України, обраних із урахуванням повторних виборів, висувалися від тих чи інших політичних партій і виборчих блоків (354 особи), а 28 осіб – самовисуванці, що належали до партій чи блоків за партійністю. Всього від політичних партій і виборчих блоків політичних партій було обрано 382 народних депутати України⁵.

Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій)

№ з/п	Партія (виборчий блок партій)	Голосів «за» по Україні	%	Мандатів
1.	Виборчий блоє політичних партій «Блоє Вієтора Ющенєа «Наша Уєраїна»	6 108 088	23,57	70
2.	Єомоніігична партія Уєраїни	5 178 074	19,98	59
3.	Виборчий блоє політичних партій “За Єдино Уєраїно!”	3 051 056	11,77	35
4.	Виборчий блоє політичних партій “Блоє Юлїз Тимошенєо”	1 882 087	7,26	22
5.	Ноеіаліігична партія Уєраїни	1 780 642	6,87	20
6.	Ноеіал-демоєратична партія Уєраїни (об’єднана)	1 626 721	6,27	19

Новообрані депутати Верховної Ради четвертого скликання згідно із Основним Законом – Конституцією України та Законом «Про Регламент Верховної Ради України» могли добровільно об’єднуватися у депутатські фракції та групи. Докладно принципи оформлення, функції та повноваження депутатських фракцій і груп розписані у Законі «Про Регламент Верховної Ради України».

Головною умовою створення фракції була наявність не менше 14 народних депутатів. За діючим у Верховній Раді четвертого скликання Регламентом депутатські фракції та групи формувалися за двома принципами – на партійній і позапартійній основі. Статус фракції мала група депутатів, яка створювалася за партійною ознакою. До її складу мали право долучатися й безпартійні, однак за умов обов’язкової підтримки партійної програми. Депутатські групи організовувалися не за партійною основою, а на базі спільної політичної або економічної платформи.

Згідно зі статтею 4.2.1 Регламенту, депутатські фракції і групи мають організуватися на першій сесії Верховної Ради нового скликання до розгляду питань про обрання Голови Верховної Ради та створення органів Верховної Ради. У разі, якщо цього не відбувається, головуєчий на засіданні сесії повинен оголосити перерву в пленарних засіданнях на два робочі дні⁶.

На час відкриття першої сесії Верховної Ради четвертого скликання 14 травня 2002 р. із 447 обраних депутатів набули відповідних повноважень 444. 15 травня 2002 р. на засіданні було оголошено створення шести депутатських фракцій відповідно шести політичним партіям і виборчим блокам політичних партій, які подолали чотиривідсотковий бар’єр. До складу фракцій увійшли депутати, які пройшли до парламенту як у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, так і в одномандатних округах. Тому загальна чисельність кожної фракції збільшилася порівняно з кількістю мандатів, отриманих за пропорційним представництвом. Загалом 433 депутати виявили бажання ввійти до складу певних партійних фракцій, 11 залишилися позафракційними⁷.

Найчисельнішою в історії українського парламентаризму стала фракція «Єдина Україна», сформована на основі виборчого блоку політичних партій «За Єдину Україну!», – 175 осіб. Незважаючи на те, що блок отримав незначний відсоток голосів виборців і отримав відповідно всього 35 мандатів, решта фракції поповнилася за рахунок депутатів, які перемогли в одномандатних округах. Причому серед них були як ті, що висувалися в одномандатних округах від партій блоку, так і самовисуванці, що виявили бажання ввійти до цієї фракції. Такий підхід дав можливість обійти фракцію виборчий блок політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна». Керівниками фракції стали В.М. Литвин і І.Ф. Шаров. Згодом чисельність фракції сягнула 185 депутатів.

Друге місце за чисельністю зайняла фракція «Наша Україна», сформована на базі виборчого блоку політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна», – 119 осіб. Її чисельність також більше ніж на третину зросла за рахунок поповнення депутатами з одномандатних округів, однак це не зробило її найчисельнішою фракцією на початку роботи першої сесії. Очолили фракцію В.А. Ющенко і М.В. Мартиненко.

Третю позицію посіла Комуністична партія України – 63 депутати. Це був перший випадок в історії Верховної Ради України, коли комуністична фракція не становила більшості. На відміну від двох перших фракцій, вона сформувалася в основному завдяки отриманим відсоткам голосів виборців у багатомандатному загальнодержавному окрузі. Керівником став голова партії П.М. Симоненко.

На четвертому місці опинилася фракція Соціал-демократичної партії України (об’єднаної) – 31 депутат. Чисельність цієї партійної фракції була суттєво збільшена за рахунок депутатів, які пройшли в одномандатних округах. Її очолив Л.М. Кравчук. П’яте й шосте місця відповідно посіли фракція Блоку Юлії Тимошенко (очільники Ю.В. Тимошенко та О.Г. Білоус) та фракція Соціалістичної партії України (керівник О.О. Мороз). Як і комуністична фракція, ці фракції майже не попов-

нилися за рахунок депутатів із одномандатних округів.

Така структура парламенту не була сталою. Загалом Верховна Рада четвертого скликання характеризувалася високим рівнем мобільності депутатів, які протягом роботи її сесій створювали нові фракції та переходили з однієї фракції до іншої.

20 червня 2002 р. було оголошено про розпад парламентської фракції «Єдина Україна» та створення на її основі 7 нових депутатських фракцій і груп, зокрема чотирьох фракцій: «Аграрники України» на чолі з К.Т. Ващук (16 осіб), Народно-демократичної партії України під керівництвом В.П. Пустовойтенка (17 осіб), «Регіони України» під керівництвом Р.В. Богатирьової (36 осіб), політичних партій Промисловців і підприємців України і «Трудова Україна» під керівництвом І.Ф. Шарова (38 осіб) та трьох депутатських груп «Європейський вибір» – керівник В.Ю. Пехота (18 осіб), «Народовладдя» – керівник Б.В. Губський (17 осіб), «Демократичні ініціативи» – керівник С.Б. Гавриш (17 осіб). 5 липня 2002 р. було заявлено про утворення ще однієї депутатської групи – «Народний вибір», яку очолив М.М. Гапочка (15 осіб)⁸.

Розпад найчисельнішої фракції був сприйнятий політичними аналітиками як закономірний результат, бо більшістю з них факт створення фракції «Єдина Україна» розцінювався як штучний процес. Причиною розколу фракції називалися відсутність серед її членів спільних ідеологічних орієнтирів та наявність суперечливих бізнесових інтересів і особистих амбіцій.

Загалом припинення існування фракції «Єдина Україна» суттєво змінило конфігурацію парламенту. Так, у результаті трансформацій наприкінці першої сесії замість задекларованих спочатку шести фракцій у Верховній Раді України оформилося 9 партійних фракцій і чотири депутатські групи. 11 депутатів (як і на початку сесії) залишили за собою статус позафракційних.

Оформлена структура парламенту стала основою для створення парламентської більшості. Суть міжфракційного протистояння полягала в тому, яким партійним фракціям вдасться створити більшість – тим, що за результатами виборів набрали більшість голосів, але стояли в опозиції щодо діючого Президента України Л.Кучми, або тим партіям, які підтримували чинну президентську владу, але за результатами виборів не мали високої підтримки виборців.

Безумовно, Президент України Л.Кучма й ті сили, які його підтримували, були зацікавлені в другому варіанті. Тому наприкінці першої сесії в адміністрації Президента вже після призначення В.Медведчука на посаду глави було взято курс на створення парламентської більшості на виключно пропрезидентській основі. Підготовлений для цьо-

го документ мав назву «Угода про створення постійно діючої парламентської більшості у Верховній Раді України четвертого скликання». Відповідно до проекту Угоди пропонувалося створити постійно діючу більшість «на основі підтримки концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки, визначених у посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір». Однією з цілей проекту Угоди, запропонованої адміністрацією Президента, проголошувалося «сприяння комплексній євроінтеграції України з урахуванням необхідності поглиблення взаємовідносин з Російською Федерацією». Сторони угоди мали б підтримати участь парламентської більшості в формуванні Уряду, а також право Президента на розпуск Верховної Ради в разі нестворення нею парламентської більшості та мали б «утримуватися від дій, що могли б завдати шкоди членам постійно діючої парламентської більшості»⁹.

Організаційно оформлення більшості відбулося на початку другої сесії Верховної Ради України. 27 вересня 2002 р. була підписана Угода про утворення та основні засади діяльності постійно діючої парламентської більшості у Верховній Раді України четвертого скликання. Поіменний склад більшості став відомий 8 жовтня. Під Угодою поставили свій підпис 238 народних депутатів із п'яти фракцій – Соціал-демократичної партії України (об'єднаної), «Аграрники України», Народно-демократичної партії України, «Регіони України», політичних партій Промисловців і підприємців України та «Трудова Україна» та чотирьох депутатських груп «Європейський вибір», «Народовладдя», «Демократичні ініціативи», «Народний вибір», а також частини позафракційних депутатів¹⁰.

Новостворена парламентська більшість мала низку особливостей, що її суттєво відрізняло від парламентських більшостей європейських парламентів. По-перше, на три чверті парламентська більшість складалася з депутатів-мажоритарників. По-друге, з дев'яти фракцій, з яких вона складалася, лише одна представляла партію, що йшла окремим списком (Соціал-демократична партія України (об'єднана) інші чотири – у складі блоку «За єдину Україну!»). Разом ці партії набрали всього близько 18% голосів виборців. Таким чином, системоутворюючим чинником, який об'єднав політичні сили в парламентську більшість, була не підтримка депутатів більшістю виборців, а підтримка самими депутатами глави держави. Це стало причиною перманентного політичного протистояння всередині парламенту й зумовило постійну зміну конфігурації депутатських об'єднань та їхньої чисельності.

У незмінному вигляді депутатські фракції і групи проіснували перші чотири сесії. Починаючи

з п'ятої сесії, відбувався постійний процес переформатування структури парламенту. Практично кожна депутатська фракція та група зазнала певних змін. Динаміку змін щодо їхніх назв та складу дає таблиця «Депутатські фракції (групи) Верховної ради України IV скликання», подана в інформаційному довіднику «Верховна Рада України»¹¹. Аналіз цієї таблиці дає можливість простежити, коли і як відбулися ці зміни.

Протягом усієї роботи парламенту три депутатські фракції залишалися практично без змін – Комуністичної партії України (або фракція комуністів), Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) (фракція СДПУ(о)), Соціалістичної партії України (фракція СПУ). Проголосивши про своє утворення 15 травня 2002 р., ці фракції проіснували до припинення повноважень Верховної Ради України четвертого скликання. Єдиний показник, який несуттєво коливався, – це чисельний склад фракцій. Фракція КПУ скоротилася з 63 до 56 осіб. Чисельність фракції СДПУ(о) протягом каденції парламенту коливалася, спочатку збільшуючись (з 31 до 40), але на кінець роботи парламенту її чисельність становила 19 депутатів. Фракція СПУ трохи зросла – з 22 до 30 осіб.

Друга за чисельністю парламентська фракція «Наша Україна» зазнала незначних змін. Під час роботи восьмої сесії – 7 вересня 2005 р. вона проголосила про зміну своєї назви на фракцію політичної партії «Народний Союз Наша Україна», при цьому залишивши як скорочену назву своє попереднє найменування – фракція «Наша Україна». Частина депутатів фракції організувалася в окремі дві фракції. 7 вересня 2005 р. було проголошено про утворення фракції Народного Руху України (керівник В.С. Коваль), наступного дня, 8 вересня, – про утворення фракції політичної партії «Реформи і порядок» (керівник С.В. Соболєв). Обидві новоутворені фракції проіснували до кінця роботи дев'ятої сесії. Відповідно чисельність фракцій становила 16 та 15 осіб.

Не міняла своєї назви фракція Блоку Юлії Тимошенко. Єдиною зміною був вихід зі складу фракції представників Української республіканської партії «Собор». З 16 грудня 2005 р. повна назва фракції була – фракція блоку Юлії Тимошенко (політичних партій «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», Українська соціал-демократична партія). Протягом каденції парламенту чисельність фракції змінювалася. Під час роботи другої та третьої сесій вона зменшилася до 18 осіб, протягом 4-6 становила 19 осіб, а з сьомої – почала збільшуватися. На кінець роботи парламенту її чисельність становила 42 особи, тобто майже вдвічі більше, ніж на початку діяльності Верховної Ради.

Значної трансформації зазнали фракції та групи, що утворилися на базі фракції «Єдина Украї-

на». Найстабільнішою була фракція «Регіони України». Вона лише змінила свою назву – з 8 вересня 2005 р. ставши фракцією Партії регіонів у Верховній Раді України. Її чисельність збільшилася з 36 до 60 депутатів.

На противагу «Регіонам України» інші фракції та групи зазнали суттєвих змін. Фракція «Аграрники України» тричі змінювала свою назву: з 22 жовтня 2002 р. на назву фракція Аграрної партії України, з 16 червня 2004 р. – фракція Народної аграрної партії України, з 1 березня 2005 р. – фракція Народної партії. Фракція існувала з першої до дев'ятої сесії Верховної Ради й постійно збільшувала свою чисельність з 16 до 41 депутата.

У квітні-травні 2004 р. розпалися дві фракції, на основі яких протягом наступних сесій їхні депутати організовували нові депутатські фракції та групи. У квітні саморозпустилася депутатська фракція політичних партій Промисловців і підприємців України та «Трудова Україна». Частина депутатів фракції утворила фракцію політичної партії «Трудова Україна», про що було оголошено 21 квітня 2004 р. Фракція проіснувала до 21 грудня 2004 р. Інша частина депутатів утворила депутатську групу «Центр», яка діяла протягом п'ятої та шостої сесії, потім її члени перейшли до інших фракцій та груп.

У травні 2004 р. розпалася фракція Народно-демократичної партії. 14 травня в парламенті з'явилася нова фракція – Народно-демократичної партії та Партії промисловців і підприємців України, яка діяла до 22 грудня 2004 р. 23 грудня 2004 р. на основі фракцій політичної партії «Трудова Україна» і Народно-демократичної партії та Партії промисловців і підприємців України виникла нова фракція – фракція «Трудова Україна» та Народно-демократичної партії, а також депутатські групи «Демократична Україна» та «Промисловців і підприємців – Воля народу». Упродовж сьомої сесії фракція і групи зазнали змін. Так, з 1 лютого 2005 р. фракція «Трудова Україна» та Народно-демократичної партії змінила назву на фракцію Народно-демократичної партії та групи «Республіка», а з 9 вересня 2005 р. – фракція Народно-демократичної партії та політичної партії «Трудова Україна». Група «Промисловців і підприємців – Воля народу» з 3 лютого 2005 р. називалася група «Воля народу», а 25 березня 2005 р. на її основі було утворено фракцію Партії промисловців і підприємців.

Крім того, 20 січня 2005 р. на основі частини депутатів із фракції політичної партії «Трудова Україна» виникла депутатська група «Демократична Україна». Під час восьмої сесії (8 вересня 2005 р.) ця група була реорганізована у фракцію політичної партії «Вперед, Україно!», яка з 4 листопада 2005 р. стала групою Народного блоку Литвина.

Загалом саме ці дві фракції – фракція політичних партій Промисловців і підприємців України та

«Трудова Україна» і фракція Народно-демократичної партії зазнали найбільших трансформацій, у межах яких відбувалися диференціація та переходи депутатів.

Не було стабільності і з депутатськими групами. 14 травня 2004 р. дві групи «Демократичні ініціативи» та «Народовладдя» об'єдналися в одну «Демократичні ініціативи. Народовладдя». Об'єднана група проіснувала до кінця вересня 2004 р. З 23 вересня 2004 р. було відтворено групу «Демократичні ініціативи», яка розпустилася під час роботи восьмої сесії 7 вересня 2005 р. А депутати колишньої групи «Народовладдя» з 22 вересня 2004 р. організувалися у фракцію партії «Єдина Україна».

Недовго проіснувала депутатська група «Європейський вибір». 20 листопада 2003 р. вона об'єдналася з фракцією «Регіони України».

Депутатська група «Народний вибір», яка останньою організувалася на основі фракції «Єдина Україна», 21 травня 2005 р. змінила свою назву на «Союз». Однак вона проіснувала всього рік – під час роботи сьомої сесії, 31 травня 2005 р., було оголошено про її розпуск.

Під час восьмої сесії було створено депутатську групу «Довіра народу». Проіснувала усього два місяці (з 21 жовтня до 23 грудня 2005 р.), перейменувалася на групу «Відродження», а з 23 грудня 2005 р. перетворилася на фракцію політичної партії «Відродження». До її складу увійшло спочатку 16, а згодом 15 депутатів. Керівником групи й фракції був А.І. Кіссе.

Серед новоутворених фракцій була й фракція Української народної партії, організована 16 березня 2005 р., яка проіснувала до кінця роботи парламенту. Її керівником став голова партії Ю.І. Костенко. Її чисельність коливалася від 24 до 18 депутатів¹².

Загалом за час діяльності Верховної Ради четвертого скликання було зареєстровано і діяло в різні періоди 41 депутатське об'єднання, з них 28 депутатських фракцій і 13 депутатських груп. Перед завершенням роботи парламенту діяли 12 депутатських фракцій і одна депутатська група. З часу формування першого складу фракцій було зареєстровано 941 міжфракційний перехід¹³. Процес міграції депутатів по фракціях і групах припинився лише наприкінці каденції парламенту – у лютому 2006 р. Серед причин такої активності головними можна вважати президентські вибори 2004 р. та підготовку до парламентських виборів 2006 р. за пропорційною системою. Саме це стимулювало депутатів визначитися зі своєю партійною належністю.

¹ Закон Верховної Ради України «Про вибори народних депутатів України» від 24 вересня 1997 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970541.html

² Закон Верховної Ради України «Про вибори народних депутатів України» від 10 жовтня 2001 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2766-14>

³ Партії та виборчі блоки партій у виборчому процесі // Центральна виборча комісія. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC0V>

⁴ Підсумки голосування по партіях (виборчих блоках партій) // Центральна виборча комісія. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC0V>

⁵ Верховна Рада України: Інформаційний довідник / Авт.-упор.: В.О. Зайчук (від. ред.), Ю.В. Ясенчук, А.В. Пивовар та ін. – Вип. 3. – К. Парламентське вид-во, 2005. – С. 30.

⁶ Закон України Про Регламент Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15, ст. 133.

⁷ Верховна Рада України: Інформаційний довідник. – С. 32.

⁸ Там само. – С. 32.

⁹ Верховна Рада України четвертого скликання: структура і перспективи діяльності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polityka.in.ua/tomenko/content.php?id=pc12-2002-03>

¹⁰ Верховна Рада України: Інформаційний довідник. – С. 33.

¹¹ Там само. – С. 36-37.

¹² Інформація про фракції та групи узагальнена на основі даних, взятих із «Верховна Рада України: Інформаційний довідник» та «Результати роботи фракцій та груп у Верховній Раді України за період: травень 2002 року – березень 2004 року / під ред. О. Грязнова. – К., 2004».

¹³ Верховна Рада України: Інформаційний довідник. – С. 35.

УДК[323.39:31662](477)

© **Василь Карпо**
(Чернівці)

ПРИЧИНИ МАРГІНАЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ В ПЕРЕХІДНИХ СУСПІЛЬСТВАХ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

В статті розглядаються основні причини прояву маргінальності політичних еліт в перехідних суспільствах. Однією з причин прояву маргінальності сучасної української політичної еліти є той факт, що в якості політичної еліти дісталася колишня комуністично-тоталітарна номенклатура, яка завдяки зміні ідеологічних орієнтирів зуміла зберегти свою владу і власність, відповідно ця еліта по сьогоднішній день не може сформулювати основні засади своєї діяльності а також перспективи економічного і політичного розвитку суспільства на довготривалий термін.

Ключові слова: маргінальність, політична еліта, влада, номенклатура, трансформація, суспільство.